

Ohnesorg, Karel

[Kloster Jensen, Martin. Précis de prononciation française]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1956, vol. 5, iss. A4, pp. 128-129

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101590>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Autor uspořádal slovníček abecedně, připojil ke každému slovu charakteristiku gramatickou, k mnohým také stylistickou. Při určování významu slov vycházel G. především z toho významu, který má slovo v písni. Zdůrazňuje proto v úvodu, že „slovo... nemá vždycky jenom tento jediný význam, nýbrž může mít v kopaničářském nářečí významů několik“ (str. 4). Tyto významy však ve slovníku zahrnutý nejsou. Totéž platí také o gramatickém zařazení slov podle slovních druhů, na příklad slova adana; tadana; aprinečka, hejnom dejnom; hojaja a j. jsou ve slovníku charakterisována jako citoslovce, i když se nepochybně v lidové mluvě jako citoslovce nevyskytují. (Jde ve většině těchto případů o t. zv. slova rýmová nebo refrénová, která ovšem v písních mají také často platnost citoslovečnou.)

Za slovník připojil autor ještě seznam četných slov zdobných, která z úsporných důvodů nemohla být všechna pojata do vlastního slovníku. Celou práci vhodně uzavírá několik textových ukázek typických kopaničářských písní.

M. Grepl

Martin Kloster Jensen: Précis de prononciation française. Oslo 1955. S. 78, 1 příloha s 54 schématy intonačními.

Vištorovo „Quosque tandem“ z r. 1882 přineslo významný obrat v jazykovém vyučování. Mimo jiné bylo velkou zásluhou tohoto manifestu, že se počalo přihlížet i k zvukové stránce jazyka. Když pak brzy nato se počala slibně rozvíjet experimentální fonetika, bylo učiněno dosti pokusů aplikovat nejen její výsledky nýbrž i její metody na vyučovací praxi, takže někde se na školách používalo při nacvičování artikulační hlásek cizího jazyka zrcátka i umělého patra. Výsledky však často nebyly úměrné vynaloženému úsilí. Už proto ne, že obvyčejně metodikové zůstávali při nacvičování výslovnosti jednotlivých hlásek, jak se to v přehojně míře děje i dnes. Ostatně také starší fonetické práce se zabývají především jednotlivými hláskami, kdežto fonetice řeči souvislé je věnována jen nepatrná část jejich rozsahu. To je snadno pochopitelné, přihlédneme-li k historii fonetického bádání. Artikulace hlásek byla pro popis i pro experimentální výzkum metodicky nejpřístupnější, zatím co některé charakteristické rysy a modulace souvislé řeči jsou dodnes experimentálně postižitelné metodami daleko pracnějšími. A tak při studiu výslovnosti cizího jazyka se dodnes tradičně začínalo nacvičováním artikulační jednotlivých hlásek. Snad to bylo i ve shodě s výcvikem gramatickým, při němž se velmi důkladně cvičil pravopis, dále morfologie, méně už syntax a nejméně času a pozornosti se věnovalo stylu.

At tamen! — Avšak v mluvené řeči jsou přece neméně důležité, ne-li někdy důležitější, kombinací změny hlásek a celkový spád souvislé řeči. Výslovnost hlásek se musí přece procvičovat na celých slovech. Hned od počátku přece užívají žáci celých (byť i krátkých) vět. Na slovech a krátkých větách si osvojuje dítě jazyk mateřský, na slovech, sousovlích a krátkých větách se i dospělý člověk seznamuje s jazykem cizím prostředím. V mluvené řeči se nikdy nesetkáváme s izolovanými hláskami, z nichž některé ani nedovedeme v izolovaném postavení realizovat (tak na př. v češtině *ŋ*, v ruštině *y*).

Je proto jedině správný metodický postup pro studium cizí výslovnosti, vychází-li se z řeči souvislé, z jejích specifických rysů, a teprve na druhém místě se věnuje pozornost artikulaci hlásek a jejich skupin. Tohoto metodického postupu také užil autor recenzované učebnice, užívaje svého fonetického výcviku v Institut de Phonétique u prof. P. Fouché v Paříži a v tamních kursech, které vedou Mme Léon a Mme Mercier. V kapitole nazvané „Première difficulté“ vychází ze srovnání norštiny a franštiny a upozorňuje tu na fonologické rozdíly obou jazyků. Vědomí o těchto rozdílech přispěje totiž k správným fonetickým realizacím. Nato podává výklad o přízvuku a o mluvních taktách, o správném členění promluvy, o časovém vyrovnávání různých dlouhých taktů („loi de compensation syllabique“) a konečně o melodii francouzské věty. Zde rozlišuje tři intonační typy (pro věty vypořádací, tázací a zvolací), stanoví pro ně pravidla, jež hned dává procvičovat na sousovlích a na větách, uváděje v příloze řadu schémat s příklady melodie francouzské věty. Teprve po těchto kapitolách následuje výklad o samohláskách, o *e muet* a o souhláskách. Kniha je uzavřena kapitolami o liaison a o fonetických realizacích, typických pro čtení francouzských veršů.

V některých drobnostech by potřebovala práce zpřesnění a menších úprav. Tak při rozboru výslovnosti jednotlivých hlásek se uplatnily někde vlivy představ grafických. Na str. 27 (§ 58) se mluví o zdvojené souhlásce, ač se v citovaných příkladech vyslovuje vždycky souhláska jednoduchá („dans des mots comme *presser, error, effort, (consonne double)*... la première syllabe est ouverte en français“) a dokonce se tu mluví o francouzském *h* jako o souhlásce, ač dnes je to pouhý grafém („deux consonnes, dont seule la seconde est *h, r, n, ou l*“). Poněkud zjednodušen je i výklad o kvantitě nosových vokálů, u nichž autor rozlišuje

jen dlouhé a krátké, takže pak přepisuje *chanter* s krátkým *â* (*fâte*). — V kapitole o souhláskách je zajímavý výklad o *r*. Autor tu doporučuje (na rozdíl od běžných fonetických příruček, které se spokojují pro praxi cizinců s *r* alveolárním) osvojení pařížského *r* dorsálního, dokládaje svůj postup neméně zajímavým argumentem: „Ce fait s'explique par la nécessité qu'on éprouve, en changeant d'*r*, de délaissier entièrement les habitudes norvégiennes.“ Autor užívá i jiné (snad z metodických důvodů) dosti osobitých formulací, které by recensent sám raději nahradil větami konkrétnějšími nebo koncisejšími: „Pour arriver à ne pas faire entendre le début d'une voyelle française, on doit la „filer“. Il faut commencer avec très peu d'énergie et l'„enfler“ peu à peu, comme si on chantait en crescendo.“ (S. 35.) — „Mais si — malgré tout — plusieurs liaisons vocaliques se prononcent successivement, elles comportent des modulations de hauteur qui les rendent plus douces et agréables.“ (S. 44.) — „Dans des formes comme *parle-t-on, vas-y, a-t-il*, on fait survivre une consonne pour permettre la liaison.“ (S. 56.) — „... la liaison est „plus un mouvement qu'un son“ (Madame Mercier)“ (S. 61.)

Podobně jen s metodického hlediska snad lze pochopit větu: „*p, t* et *k* se prononcent avec le moins d'aspiration possible, sauf à la fin d'un groupe rythmique, où ils sont aspirés comme en norvégien: *il tape; vite; le coq*.“ Sotva však lze mluvit s fonetického hlediska o aspiraci ve franštině. Fonetického zpřesnění by také potřebovaly výklady o souhláskách zdvojených (*il serrera, il l'a*), neboť nejde tu o souhlásky dlouhé („le sens d'une phrase dépend de la durée d'une consonne“ (s. 53), nýbrž o konsonanty zdvojené. Také příklady asimilačních změn souhláskových by mohly být přesněji určeny s přihlédnutím k smluvnímu stylu (je mang(e) peu, roug(e) foncé atd.).

V stručném přehledu literatury, v níž se uvádějí především práce nejnovější, bylo by doplnit Chlumského „Radiografie francouzských samohlásek a polosamohlásek“ (Praha 1938), které obsahují velmi přesný a svědomitě zpracovaný popis artikulace samohlásek, i Ščerbovu „Fonetiku francouzského jazyka“ (5. vyd. v Moskvě 1955), která by byla autorovi také dobře posloužila po stránce metodické, protože vychází ze srovnávání franštiny s mateřským jazykem.

Předností knihy jsou praktické aplikace výkladů a cvičení vložená k návyku správné výslovnosti. Její největší zásluhou je pak metodický postup, jímž se liší od dosud obvyklého způsobu zpracování podobných prací.

Karel Ohnesorg

I. M. Tronskij: Očerki iz istoriji latinskogo jazyka. Institut jazykoznanija. Akademiya nauk SSSR, str. 270, Moskva—Leningrad 1953, 11R 80k.

Autor známých dějin antické literatury, jež vydala Československá akademie věd v překladu, podává ve své nové knize přehled dějin latinského jazyka. Tato kniha není jenom první sovětskou jazykovědnou prací z klasické filologie, jež se nám — kromě školských učebnic — dostává opět po dlouhém čase do rukou, nýbrž je to i první kniha o latinské mluvnici, jež vyšla po odklonu od marrismu v SSSR. Je proto zajímavé porovnat některé její myšlenky s tím, co bylo dosud v jazykovědě klasických jazyků vykonáno.

Tronskij rozdělil knihu v sedm kapitol. Společným znakem všech kapitol je to, že autor vysvětluje vznik jazyka a jeho vývoj se společenským rozvojem nositele jazyka a že využívá — jak to i odpovídá marxistickému pojetí vědy — plně všech konkrétních výsledků školy srovnávací, fonologické a novolinguistické.

První kapitola (str. 3—24) je věnována pramenům dějin latinského jazyka. Autor upozorňuje na to, že středověk provedl výběr autorů tak, že převzal jen to, co bylo pro něho aktuální. Zajímavé jsou zejména výklady o tom, jak pozdější spisovná norma ovlivnila znění rukopisu. Tak na př. u Plauta, Truc. 380/1, *tempestas quondam fuit, cum inter nos sordebamus alter alteri*, kde čtení některých rukopisů uchovává indikativ, vlastní době starší, kdežto jiných mění v konjunktiv *sorderemus*, jenž je náležitý v době klasické. Takové příklady jsou — zvláště bude-li kniha sloužit i jako vysokoškolská učebnice — velmi názorné a v knize je jich celá řada. S tím ovšem souvisí i požadavek na vydavatele antického textu, který nesmí text ani modernisovat, avšak ani ne slepě věřit rukopisné tradici. Vedle rukopisů mají pro poznání latiny význam i záznamy hovorové a dětské řeči, dále nápisy, které pomáhají nalézt cestu k správné orthografii, a také zprávy latinských gramatiků. Tronskij upozorňuje čtenáře na některé problémy, které jsou dosud neřešitelné anebo na ty úseky dějin latiny, jež se dosud nestaly předmětem zájmu badatelů. Tak není vcelku dosud řešena otázka, nakolik přispěli římské spisovatele k rozvoji literárního jazyka anebo není dosud prozkoumán vývoj římských gramatických názorů. Tento poslední požadavek vznesl ostatně již svého času Stolz v *Geschichte d. lat. Sprache*. Některé autorovy výklady bychom mohli